

ШКОЛСКИ ЛИСТЪ.

Одъ овога листа излазе свакога месеца по четири броя. —
Цена му е на год. 4 ф. на по године 2 ф. на четвртъ год. 1 ф. а.вр

БРОЈ 16. У Новоме Саду, 28. Априла 1860. ГОД. III.

Мисли о школи и учителяма.

XXIV.

Учишелми млађи класа.

Готово сви млађи класа учители теже и чезну за стариимъ класама; а да би се добро испитали, и чак у дно срца завирили, я самъ уверен, да би ту саму голу себичност ил и горе високоумие нашли, ни едно у свою похвалу. „Волио би науке у препарандии научене употребити“ ово е говор; а шта е то друго, него: „волио би на егзаменима и пред децомъ мою ученост просути; позван самъ да науке и мудрост распростиремъ, а за ученъ азбуке могу и други тупљи или и стари учители поднети, и доста добри бити.“ Још при овомъ све из потае погледаю на публикумъ, и надаю се, као учители старие класе више поштованя наћи, те у овимъ сладкимъ мислима већ се изнад остали учителя уздижу, и напуштаю ову свою луду желю и чезню све ячомъ бивати и мах отимати, док иј сасвиимъ необлада, те тимъ свогъ рођеногъ посла све лошије извршую.

Ја немогу никошито допустити, да е учительованъ у стариой класи ничим болъ и претежније од оног у млађой класи; него то допуштамъ, да е учительованъ у млађой класи много теже, и много живаѣга и окретниѣга човека треба.

Само учитель млађе класе може се съ пунимъ уверенимъ и правомъ поносити, да деца све што знаю,

само нѣму благодарити имаю; ту више ни чиега дела ни труда нема; само се нѣму доводе и предаю деца са чистом памети, у којој још никое друге туђе и забунуюће науке нема; и само он едини прилику има, детию нарав чисту гледати и познавати, и оно постепено извисянѣ и оснажаванѣ умни и душевни сила човечии гледати. А може ли за правоѣ и валяноѣ учителя већега и лепшега радованя бити, него овой малой деци небо отварати? Може ли га ишто веѣма радовати, него душу и умѣ будити, и нѣима прву рану и правац давати? Доиста, когодѣ држи, да е ученѣ мале деце отужан и све едан и вечито едан те едан посао, и кои ни ученѣ мале деце са најоданиом любви израђивати не уме, тай и ние учитель, нити е за учителя.

Ускрсь

или

Воскресеніе Христово.

(Една лекція за одраслију децу.)

Изъ светога еванѣлія дознаемо, да е Исусъ Христосъ трећій данъ после смрти свое, и то у првѣй данъ после суботе, врло рано у јутру, изъ мртвыхъ васкресао. Збогъ тога е данъ тай сваке седмице данъ празничанъ, и збогъ тога се света недела назива у цркви „воскресенимъ“ даномъ, у кои се на целомъ правилу црквеномъ прославля христово васкресеніе, а о јутреню читаю се наизменце она света еванѣлія, у којима се проповѣда васкресеніе, и являнѣ Христово ученицима после васкресенія. Но съ особитомъ и највећомъ свечаношћу прославлямо мы годишній празникъ васкресенія спасителъвогъ т. е. Ускрсь.

Одма после поноћи, око два или три сата, уми-
 лятый гласъ у трипутъ заедно звонеѣихъ звона, и
 пуцнява топова обяви намъ, да е време у цркву по-
 хитити. Сва е црква веѣтъ осветѣна и у нѣой побожни
 христїани целиваю гробъ Христовъ, а меѣутымъ пое
 се канонъ одъ велике суботе, пунъ очекиваня и утѣхе
 о томъ, да ће у гробу лежеѣий Иуеъ своіомъ властію
 васкреснути. Свештеницы у најсвечаніе светле одежде
 обучени отвараю двери, и приступивши къ живоносному
 гробу, и отдавши часть Христу Спасителю узимаю
 плаштаницу, и уносе е у олтарь на частну трапезу,
 тихо поюѣи како е благообразный Іосифъ у гробъ по-
 ложіо тѣло спасителѣво, ал' одма затимъ пою, како
 се Анѣо на гробу явио Мироносицама и казао имъ
 да е муро за мртве, а Христосъ трулежу неподпада.

Па то настане за часъ тишина, и наеданпутъ се
 изъ Олтара зачуе сложна и умилно поянъ збора све-
 штеничкогъ :

„Воскресеніе твое Хрїсте Спасе аггели поютъ на
 небесѣхъ и насъ на земли сподоби чистымъ сѣрдцемъ
 тебе славити.“

Деца съ баяцама и рипидама, народъ са запаль-
 нымъ воштаницама, и свештеницы съ кадїоницомъ, Вос-
 кресномъ, Спасителѣвомъ, и Богородичномъ икономъ,
 са светымъ еванѣліемъ и частнымъ крестомъ изилазе
 на то из цркве, и около нѣ сви трипутъ съ литіомъ
 обилазе, одъ евегъ срца и пуни радости поюѣи ову
 стихиру. Меѣутимъ се звукъ свию звона на далеко
 разлеже по тавной тишини ноѣной, и на све стране
 обявлюе свѣтло васкресеніе Христово.

Предъ западни врати црквени застане литія, и
 пошто звона умукну и народъ се стиша, најстарии
 свештеникъ покадивши надъ вратима находеѣу се якону
 васкресенія Христовогъ отда славу пресветой едно-
 суштной и нераздѣльной Троици, на кое савъ народъ,

као изъ едногъ грла одговара: Аминь. Садъ запое свештенство одну одъ najlepшихъ црквeныхъ пѣсама: „Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ, смертію смерть попралъ, и сѣчимъ ко гробѣхъ жикотъ даровакъ.“ Ову найрадостнѣю песму одною трипутъ свештеницы, а толико пута и народъ, и на многи мести постои тай красанъ обичай, да се песма ова за знакъ единовѣрне братске любви славенски, грчки и романски пое, све ако су у мѣсту томъ синови православне цркве сви одъ едне народности.

Ово троструко признаванъ: Христовогъ васкресенія, Нѣгове побѣде надъ смрћу, и тврде надежде на наше васкресеніе потреса у овај махъ душу и самихъ оныхъ Христіяна, кои су у друго време разсејани ил' са житејскимъ сригама превећ забунѣни; на лицу свію види се еднака радостъ, изъ чистогъ срца свію извире побѣдна пѣсма, која се ори крозъ тавный ноћный ваздухъ, и узлази предъ престолъ свемогућега Творца.

Али се на овај гласъ јоштъ неотвараю црквена врата: него се јоштъ зачуе и пророчко изреченіе Давидово: „Да воскреснетъ Богъ и расточатся криви егш, и да вѣжатъ ѿ лица егш вси ненакидаціи егш. И свакій стихъ овога пророчства потврди пѣсма новозавѣтне цркве: „Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ.“ Напоследку најстариј свештеникъ појући ту исту радостну пѣсму при речима „смертію смерть попралъ,“ частнымъ крестомъ прекрести врата црквена и наданпутъ отворивъ ихъ, уђе у цркву, а народъ улази за њимъ изъ гласа усклицавајући: „И сѣчимъ ко гробѣхъ жикотъ даровакъ.“

Овај прелазакъ изъ спољашнѣгъ ноћногъ мрака у цркву трептећу одъ светлости јeныхъ свећа' представља васкресеніе нашегъ Спасителя, кои е изъ гроба васкресавши избавіо насъ и отворио намъ улазакъ у славу небеску.

Цело јутрењъ ускршнѣ вѣсть славопѣвнѣ Христу Спасителю кои насъ в своимъ васкресеніемъ одъ смрти у животъ и одъ землѣ на небо превео. Правило то сачивіо в најславнѣи пѣвацъ наше цркве Св. Іоаннѣ Дамаскинѣ бывши монах у лаври светога Саве освѣченога недалеко одъ Єрусалима. Красота мислѣй у овомъ дивномъ правилу неда се описати. Свакій Христїанинѣ, кой читати уме, треба да га често чита, и читајући и слушајући га, да се духовно сазидава. Особито су важности пуне оне две духовне песме: „Предварикшіа оутро“, и „Аще и ко гробъз снишелъ еси безсмертне,“ и молитва: „Воскресеніе Христоко видѣвше поклонимса свѣтомъ Господъ Исусъ.“ *) Цело правило завршуе се съ овомъ најкраснѣомъ стихиромъ:

„Воскресеніа день, и просвѣтимса торжесткомъ, и дрѣгъ дрѣга обимемъ, рцемъ братіе и ненавидѣшимъ насъ простимъ вса воскресеніемъ, и такъ козопїимъ: Христосъ воскресе изъ мертвыхъ, смертію смерть попрѣвъ, и сѣщимъ ко гробѣхъ животъ дарокавъ.

Ове и овакове песме пою се целе светле седмице о јутреню и на вечерню, зато што се у старо време Ускрѣъ целу недѣлю дана славио, а и садъ бы валяло, да баремъ они Христїани, коима послови допуштаю, целе те недѣлѣ, коя се зове Светла, прилѣжно у цркву долазе.

На место обичногъ свршетка јутреня, и сваке друге црквене службе, на Ускрѣъ и целе Светле недѣлѣ, одновъ најпре свештеникъ предъ частномъ трапезомъ: Христосъ воскресе, кою пѣсму заврши народъ појући: „И сѣщимъ ко гробѣхъ животъ дарокавъ.“ Затимъ одчитавши свештеникъ одпусть е' крстомъ благослови народъ у тришутъ, говорећи у свајей путь: „Христосъ воскресе!“ На коѣ сви люди, као изъ едногъ гласа, одговараю: „Воистинѣ воскресе“ а пошто

*) Песме те и молитве разяснѣне су у Шк. Лиета год. 1859. бр. 13., стр. 197.

се ово и трећий путь изговори, придода јошть свештеникъ ове речи: „И намъ дарова жикотъ вѣчний, поклоняемса егѡ тридневному воскресенію.“ Овымъ поздравомъ поздравляю насъ на Ускресъ о ютреню и о вечерню свештеници кадъ се идемо Христосати;*) тымъ истымъ поздравомъ поздравляю се синови наше православне цркве целе Светле неделѣ, и дужность е наша овай светый и прекрасный обичай, где е престао или ослабіо збогъ суемудрія и мнине цивилизаціе, опеть и то посредствомъ школе и чрезъ сада учеѣу се младежь воспоставити.

На св. литургіи првый данъ Ускреса започну се читати у мѣсто апостолскихъ посланица, дѣянія апостола, коя е списао светый евангелистъ Лука. Изъ ове се кнѣге свакий данъ све до Духова редовно чита о томъ шта су апостоли после Христовагъ васкресе-нія радили, каква су гонѣня трпили, како су проповедали, и како е Савле примивши позивъ съ неба одъ самога Христа Господа, наждануть одъ најжешѣгъ гонителя најревностнии проповедникъ науке Христове постао. За евангеліе на овай данъ изабранъ е почетакъ изъ евангелія Іоана Богослова, у коме се тайна божаства Христовагъ открива, и одъ тада све до Духова изузевши трећий данъ Ускреса и Спасовданъ, чита се свакий данъ на литургіи евангеліе отъ Іоанна најлюбезнигъ Христовагъ ученика. — Ради веѣе свечанности и да бы сви люди ускршнѣ евангеліе чути могли, читаю на Ускресъ сви служеѣи свештеницы, на различитымъ местима уздужъ цркве, едно и исто ева геліе, поделѣно на шесть одсека, тако да свакий одсекъ нај-

*) Као што се целиванѣ о другимъ празницима, при коме свештеникъ за знакъ духовне радости, и благослова божіегъ и онога светителя, кои се празнуе, на челу намъ назнаменуе крстъ съ улѣмъ изъ кандила, — зове мироносанѣ; тако се ово ускршнѣ целиванѣ, — при коме насъ свештеник са „Христосъ воскресъ“ поздравля, зове Христосанѣ.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

пре прочита у олтару најстариі свештеникъ, а напоследку ђаконъ у женской цркви близу западныхъ врата црквенныхъ. Кадгодъ најстариі свештеникъ читати почне, велико звоно на кули црквеной зазвони да бы тако и они кои у цркви нису, знали да се тада св. евангеліе чита.

Найрадостниі и највеселиі тренутакъ на ускршньої служби есть, кадъ се после освеѣненя частныхъ дарова у славу матере божіе запое красный Ирмосъ, кои овако гласи:

„Аггелз копѣаше Благодатнѣй, чистаѣ Дѣво радѣйсѣ, и паки рекъ радѣйсѣ, твоей Сынз воскресе триднекенз ѿ гроба, и мертвыѣ воздвигнувъ, людѣ веселитеса. — Свѣтисѣ новый Іерусалиме: слава бо Господна на тебе возсіѣ: ликъи нынѣ и веселисѣ Сіоне, ты же чистаѣ красѣйсѣ Богородице, ш костаніи рождества твоегш.“

На вечерню првый данъ Ускрса чита се евангеліе о томъ, како е Исусъ у вече на самый данъ васкресенія свога дошао међу свое ученике, кои су бовѣи се одъ юдейскогъ нападања у забрављной соби пребивали, и казавши имъ: „Миръ вамъ!“ дао имъ е даръ духа светого да могу опраштати грехе.

Као годъ што су јутреня целе Светле неделѣ еднака, тако су исто и вечерня, с' томъ само разликомъ што се сваки данъ о вечерню на Господи возвахъ и о Јутреню на хвалитехъ пою воскресне стихире по реду одъ свакога гласа, осимъ седмога, тако да се н. пр. у очи Ускрса и на Ускресъ у јутру пою воскресне стихире првога гласа; на вечерню првый данъ Ускрса и другій данъ на јутреню пою се стихире другога гласа, а у очи светле суботе, и у суботу на јутреню завршуе се свечаный васкресенія празникъ са стихирама осмога гласа.

Другій данъ Ускреса, (или на неки мести у поне-
дельникъ после младаго Ускреса) иде се на гроблъ, и
ту сећаюћи се своихъ мртвыхъ, молећи се Богу за
спасеніе душе нѣхове, сматраюћи на обновлѣну при-
роду, и поюћи духовне песме у славу божественогъ
побѣдителя смрти Исуса Христа, крепимо се мы, на
самоме месту трулежи наше, христiянскомъ надеждомъ
на безсмртiе душе, на обште васкресеніе, и на бла-
женный животъ кои насъ с' оне стране гроба очекуе,
ако смо смо за овога живота по науци нашего иску-
пителя живили. Тада свакиъ Христiянинъ одъ свога
иманя дели на гроблю милостиню за упокой душе пре-
минувшихъ своихъ сродника; тада се нови гробови
побусую, цвеће се на нѣма сади, и крстови се надъ
нѣма подижу, а све то у знакъ духовне оне заеднице,
у коіой овде живећи чланови Христове цркве, са о-
нѣма, кои су се у больи животъ преселили, без пре-
станка стое. Састанакъ овай на гроблю, кои другій
данъ Ускреса бива, зове се у некимъ краевима народа
нашегъ *ружичало* или *дружичало*.

Целе Светле неделѣ отворене су непрестано све-
трое двери светога олтара, за знакъ, да е Христосъ
своимъ славнымъ васкресеніемъ отворио нама двери
небеске и показао намъ путъ к' спасенію. И ако кои
Христiянинъ ове неделѣ отиде Богу на истину, то
се надъ нѣмъ, по уредби св. цркве не држи обично
опело, него се поє ускршній канонъ, а само се неке
наглавнiе молитве и песме изъ обичнога опела томъ
приликом читаю.

Ускрєъ е найрадостнiи найвеселии празникъ хри-
стiянскiй, онъ е као што св. црква наша поє: „праз-
дникъ надъ праздницама и свечаность надъ свима
свечаностима.“ Ускрєъ е іоштъ к' томе покрай Божиѣа,
и врбице на Лазареву суботу, наймилiя дечiя свеча-
ность. И као што се о Божиѣу за знакъ рођеня Хри-

стовогъ уноси у обитаће собе слама, а у очи цветне неделѣ съ литіомъ на врбицу иде, тако се о Ускресу румена ускршња ја употреблюю, као знаменъ празника и najveћа радостъ дечія и родительска. Ускршнѣ је есть знаменъ васкресенія Христовогъ, и нашегъ васкресенія; еръ као што пиле прокљоуе люску одъ яета и живо изъ нѣга изиђе; тако се мы, углѣдаюћи се на Христово изъ мртвихъ васкресеніе, и веруюћи у Нѣгову свету науку тврдо надамо, да ћемо у данъ страшнаго суда сви васкреснути. Ја ускршња боядишу се на великій петакъ, и то башъ црвеномъ боіомъ, да бы се мы сећали страдања, и за насъ на крсту проливане крви нашегъ Спасителя.

Податца

за повѣстницу града Сомбора, а одъ чести и среднѣ Бачке.

(Свршетакъ.)

Имаде еданъ пописъ одъ год. 1748. изъ кога се види, кое су тада пустаре Сомборцима населѣне биле, и гдѣ е кое племе живило. Любителѣ старине србске и едно и друго ће читати, и зато имъ ево овдѣ у изводу пописъ тай стављамъ :

Но гореназначеномъ попису одъ године 1748., јужно одъ сомборске вароши подъ Сивцемъ е пустара Кула или Кулица, којомъ тече вода Колубара. У нѣой су племена Радоевићи, Пошићи и Вукићевићи *). Затимъ долази Градина, у којој су на источној страни племена бунѣвачка Богишићи, Чувардићи, Горетићи, Ковачевићи, Парчетићи, Марковићи, Башићи, Бокеровићи, Жулѣвићи, Печује, Зламеникови, Бошнякови, Плетикосићи

*) Данасъ е Кулица пустара коморска, а онај део нѣнъ где поменута племена живе спада подъ Сомбор.

и србско племе Бирвалско. Ова су племена и садъ на свомъ месту, придодавши јошт племе Пекановића' или Зельковихъ. На западној страни пустаре Градине стаяли су у то доба у раштркани станови племена: Канурићи, Карановићи, Иђушки, Стеванчеви, Жарковачки, Утвићи, Макарићи, Мороквашићи. Ова су племена пре 100 година састала се сазидавши кућу до куће, и то е садашњ селиште Жарково, у коме има до 130 кућа.

3-ћа е пустара была Прерадовићъ — између Кулице и Градине, — ту су была племена србска Курјци, Ковачићи, Белянски, Сотинчеви и најбогатии тадашњи грађанинъ и капетанъ Јован Дамяновићъ.*)

4-та пустара звала се Самотворица одъ источне стране Сомбора, ту се спомину племена србска: Мицићи, Жижићи, Репићи, Коньовчи, Лепоневи, Ференчевићи, Лугумерски, Боришевљи и Гойковићи. Осимъ два последња племена сва друга и садъ постое у Сомбору, само се име пустаре изгубило.

5-та пустара е была Крная и Чонопля. Ту су живиле србске породице Стойшићи, Нађвински, Кишдобрански, Вукомановићи, Штрбачки, Обадићи, Проданови, Матарушки, Станивукови, Влашкалићи, Стричевићи, Богдановићи, Цинићи (овога презимена имаде данасъ и Србаля и Бунђваца) и Паштровићи. Већий део овыхъ племена и данасъ са источне стране Сомбора живи, а те две пустаре данасъ су села Крная и Чонопля.

6-та пустара такође са источне стране вароши: Иваново село. Ту су племена: Крпежеви, Глибонъ, Чапдарови, Ненадови, Машићи, Гарунови, Милостражићи, Цвеини, Таранскиј, Пушибркови, Ђосићи, Путникови, Вученови, Јаји, Берићи, Радгнови, Бугарски,

*) Сва ова племена и сад живе, само е Дамяновићево изумрло. Овога Дамяновића синъ Василіе пређе около 1770 године на унию, и на скоро пострада. Нјгову земљу около 900 јутара купила е изъ Цивница доселивша се породица Викарска.

Пачирски, Кронићи, Зурковићи, Секулини, Судареви, Петровићи, Райковићи, Илкићи, Коларићи, Бранковићи, Кобиларићи и Бељански. То су опетъ чисто ербска племена и оџимъ Гаруновића постое и садъ сва остала у вароши Сомбору и данашњимъ даномъ.

7-ма пустара Каракорія одъ сѣверне стране одма подъ вароши. Ту се спомину племена: Пушибркови, Браћевачки, Терзићи, Стокини, Шарчански, Мирковићи, Радишићи, Машићи, Лепопеви, Айдуковићи, Глибонѣ, Бабанћи, Беџини, Сенџани и Проини све сами Србљи, Мартинъ Зомборлиа Буџвацъ, и Андрија Тотъ.

8-мо Шапонѣ са источне стране. Ту су ербска племена: Чичовачки, Врсайковићи, Плавшићи, Груићи, Братићи.

9-то Билићъ, сѣверно одъ вароши са ербскимъ племенима: Шашини, Стоядинови, Маширевићи (ово е највеће племе у Сомбору, има га данашњимъ даномъ до 40 кућа), Терзићъ, Кусонићъ, Шиячићи, Миланкови, Обадићи, Братићи, Машићи, Лалашевићи иначе Аднаџеви.

10-то Ђурђињъ, са ербскимъ племенима: Симендићи, Релџини, Обушковићи, Вечерковићи, Марковачки, Доброевићи, Петровићи, Павловићи. Ова пустара садъ се зове Обзиръ и стои према вароши сѣвероисточно.

11-то Миличићи с' племенима: Шарчански, Кикосеви, Вукадиновићи, Томићи, Вукомановићи, Василѣвићи, Стоячићи, Радуличићи, Топольци, Стойшићи. И ово су све ербска племена, која до данасъ своя стара презимена задржаше.

13-то *Ранчево*, сѣверно одъ вароши, с' племенима ербскимъ: Крстићи, Тешићи, Градинци, Ракићи, Мирковићи, Радишићи.

14-то *Крушевљѣ*, садъ село, ту су была племена, Туцаковићи, Келџини, Кунићи. Ова су племена сада на Ранчеву.

15-то Ненадићъ. Овдъ су была готово сама бунѣвачка племена: Фратрићевићи, Громиловићи, Столичићи, Ципријановы, Дамяновы, Алексеићи, Гавранови, Лишчеви, Малбашићи, Кекезовићи, Чаңдаревы, Царевы, Кунюнцићи, Острогончеви, Цуцонъ, Јосићи, Матићи, Глуићи, Иванчеви, Лукачеви, и Габач. И ербска племена Цвейни и Ацићи. Пустара ова лежи сѣверозападно одъ Сомбора, на нъой осимъ гореизложеныхъ бунѣвачкихъ племена живе сад и ова ербска племена: Остоићи, Ђрковићи и Вуйковићи. *)

16-то Салашићъ, јужно одъ Сомбора са ербскимъ племенима: Бандобрански, Зоранови, Церкаћански, Радосавлѣви, Огњанови, Лугомирски, Булѣвићи, Седоглавићи, Шићани, Мразовићи, и Синаитови. Осимъ ове последнѣ све остале породице и садъ постоје.

17-то *Браћевићи* на југозападној страни вароши с' племенима: Мирковићи, Рацићи, Бузацићи.

У горенаведеномъ попису неспомину се јошт три велике са југозападне стране вароши пустаре, кое су год. 1748. к' горњой или коморској страни Сомбора поднадале, а то су Чичово и Петковацъ, Буковацъ, и Шикара. Ова последња звала се такође Пиперошъ. У Чичову и у Петковцу была су и сада су ова главна племена: Тоцалови, Влашкалићи, Благојеви, Настасићи, Радосавлѣви, и Бунѣвци Раићи; на Буковцу су ова ербска племена: Дедићи, Лазићи, Ковачићи, Луткићи, Мићи, Каралићи, Јанятовићи, и Чонићи; а подъ Шикаромъ су племена: Јосићи, Рибарови и Ракини.

Ова овдъ назначена племена есу иъ свой прилици најстарија у Сомбору, и готово ева и садъ се налазе на онимъ местима, или баръ на оной страни, гдѣ су

*) За ова три племена неспоминѣ пописъ одъ 1748. године, и то ми дае повода мислити да су племена та из села Бездана доби морала. Друга у селу томъ заоставши ербска племена примила су, пошто се Мађари од некудъ у Безданъ доселе, римску веру и са свим се помацарила, али и садъ имаю ербска презимена.

пре 110 година была, но пошто су пустаре многе одъ Сомбора одцепљене и подъ коморску властъ стављене, то су многи овдашњи жители јошт око половине прошлога вѣка раселявати се почели, тако се ербска страна села Пачира готово одъ самихъ Сомбораца населила. Будући пакъ да се народъ овдашній у прошастомъ вѣку врло мало са земљедѣлствомъ, а много већма с' скотоводствомъ бавио; то пошто се унаоколо лежеће пустаре Нѣмцима населе, многи люди наши немогући држати стоку, почну пропадати. Пропасть ова ускори се јоштъ раскошнимъ животомъ, злоупотребљенимъ даће, сватова и другихъ обичая, а особито пићемъ коме се многи люди отдаваху. Салашари сомборски имаю обичај, за свакога који починѣ земљу своју продавати и натрашке ићи, казати као у пословици: „Нема одъ нѣга ништа, скоро ће се селити у варошъ.“ И заиста кадъ који салашаръ пропадне, онда се досели у варошъ, а одатле у Славонию. Тако су села славонска Негославци, Пачетинѣ. „Миклушевци и Опатовацъ готово одъ самихъ Сомбораца населила се. И као што су се Србљи сваке године изъ Сомбора расельивали, тако су се Словаци и Нѣмци амо јоштъ већма досельивали. Имаде у горњој вароши сомборској више сокака у којима су пре 50 година сами Србљи живили, а садъ нема у њима ни едне едине ербске куће. При свемъ томъ и данасъ се слободно узети може да е број Србаља православне вѣре са едномъ хиљадомъ душа' надмашно број Римљана'. — Кадъ узмемо да у Сомбору свега 22,000 жителя имаде; то одъ тога су 12,000 Србљи, 10,000 Римокатолици. Одъ овыхъ едва ћешъ 1000 Нѣмаца наћи, а остали 9000 сви су Бунѣвци, ербо су и Словаци овамо пре 60 година доселивши се сви ербски езыкъ примили, и садъ се већъ одъ Бунѣваца нимало не разликую. Маѣари, па и Србљи их за такове сматраю. Србљи

источне вѣре употреблюю у Сомбору као и у осталој Бачкој у говору нарѣчіе источно а Бунѣвци западно, и ова разлика нарѣчія сматра се овдѣ исто тако као и вѣрозаконска разлика, тако да Нѣмацъ или Маѣаръ кои србски научи редко ће казати бело, дете, вера, лепо; него било, дите, вира, липо. Будући пакъ да у Бараньи живећи Србљи источне вѣре южнымъ нарѣчіемъ говоре, то се свакога петка на седмичномъ пазару могу чути сва три србска нарѣчія.

У Сомбору има две православне парохіјалне цркве: Саборна посвећена светоме велико мученику Георгию, којој е темель положенъ 1759, на мѣсту гдѣ е пре тога мана стара црква была; друга парохіјална црква слави роѣнѣ св. Претече и крестителя Іоанна, и сазидана е на мѣсту, гдѣ е пре тога стара црква была год. 1786. Осимъ ове две парохіјалне цркве има јошт една црква на великомъ гроблю у славу усленія Богоматере год. 1799 подигнута, и една капела у вармеѣской кући. Покрай саборне цркве имаде една протопресвитерека и 4 обичне парохіе; а кодъ св. Претече цркве су две парохіе.

Римљани имаю 1 парохіјалну цркву коя слави св. Троицу. Темель јој е положенъ 1752, и кодъ нѣ е до времена цара Іосифа быо фратарски намастиръ, кога поменутиѣ царъ приликомъ повратка свогъ изъ Земуна у Бечъ крозъ Сомборъ пролазећи укине и цркву у парохіјалну преобрати.

Протопресвитери сомборски, за кое се зна, были су ови: *Мирко Поповић* у почетку осамнаестога вѣка; *Веселинъ Белянскій* око половине истога вѣка; *Христофоръ Попић*, знаменитый бранитель и ревнитель православія, кои е у Кіеву богословію учио, и 40 година протомъ сомборскимъ быо. Подъ нѣмъ су обаде парохіјалне цркве сомборске сазидане, и чело саборне лежи онъ саранѣнъ ал никакавъ знак гробъ му

не означава. Одъ последньихъ година прошлога вѣка па до 1830. те године управљао е црквомъ сомборскомъ протопресвитеръ Ефремъ Груић, а одъ 1830., до 1857. блажене упомене протопресвитеръ Василие Ковачићъ.

Између старихъ у 18. и 19. вѣку служившихъ свештеника и пароха сомборскихъ спомину се ови: Христофоръ Бандобранскій, Михаилъ Попићъ, Коста Коньовићъ, Симеонъ Мандићъ, Стефанъ Ференчевић, Теодоръ Николићъ, Иоанъ Маширевићъ, Михаилъ Радовићъ, Сава Седоглавићъ (великій бранитель и заштитникъ православногъ народа, кои се и данасъ споминѣ подъ именовъ Сава Наместникъ), Иоанъ Тешићъ, и Стефанъ Ференчевићъ у великой цркви; а у горной св. Претечевой цркви были су найзнатнии ови свештеници: Захарія Бунгуровићъ умро 1720; Иоанъ Мразовићъ, Субота Јаношевићъ, Кирилъ Бунгуровићъ; Гаврилъ Савић (отацъ Карађорђевогъ секретара Јована Југовића); Димитрије Јосићъ (отацъ знаменитогъ пештанскогъ сръбскогъ учителя Косме Јосића), и Георгиј Мразовићъ, отацъ славнопознатогъ школекога мужа и писателя сръбскогъ Аврама отъ Мразовића.*)

Неколико физикални игра.

1. Начиниши да празна чаша еоду изъ чиниѣ поине.

Узми едну малу ал подублю чиницу; успи у ню за едну чашу воде; узми сад ту празну чашу, и запали изподъ нѣ стрмоглавъ држане еданъ комадићъ папира да изгоре, и онда брзо чашу ту стрмоглавъ у

*) О школама сомборским и о мужевима кои су се као заслужни у овимъ школама показали, ако да Богъ, слѣдоваће у другомъ чланку.

чинию тури, она ће готово сву воду из чиније у себе увући.

Ова игра спада у науку физикалну *о тиски ваздуха*.

Са овимъ изподъ празне чаше сгорелимъ папиромъ ваздухъ е изъ чаше готово савъ напољ изтеранъ, и у чаши е остала празнина; у ту мора вода оногъ часа у нутра да уђе, ербо е спољашњи ваздухъ своимъ тискомъ и стегомъ у нутра утеруе

2. *Прстенъ ил новацъ изъ воде прсшима голимъ извадиши а прсшию неоквасиши.*

Та се исто тако уради. Спусти у ту чинию воде прстенъ ил новацъ, алъ нека на краю где стое, да не дођу подъ чашу. Са чашомъ исто то горе речено учини, она ће готово сву воду у себе увући, онда ће прстенъ ил новацъ на суво остати, и онда ихъ можешъ извадити. У обкладу на ово можешъ одъ незналице прстенъ ил новацъ добити.

3. *Начиниши да се за празну чашу комадъ даске шако прилепи, да е с' њомъ у висъ подигнуши можешъ а да не одпадне.*

И ово се овимъ истимъ физикалнимъ закономъ учини. Узми едну даску, која може слободно више фунти тешка бити; притегни и залепи на ню парче коже; накваси ту кожу, и уради са чашомъ исто онако, т. е. изгори подъ њомъ парче артие пакъ е стрмоглавъ брзо на кожу ту пригњѣчи, и онда у висъ дижи, ићи ће и даска у висъ, особито ако си пазио, да на средъ даске чашу пригњѣчишъ.

Ово су све игре о едномъ истомъ физикалномъ закону, о тиска ваздуха. У чаши е празнина; у ову би радъ ваздухъ ушао, ал му смета даска и кожа; зато онъ опетъ њи толико силно на чашу стискуе, да мораю за чашомъ ићи, а да неодпадно од њ.

Ово све валя покушати и уверити се. Безъ кушаня нема знаня у овой струци.